

Monitoring Gatunków Rzadkich

Instrukcja prac terenowych

Biegus zmienny

1. Podstawowe informacje o programie

Monitoring Gatunków Rzadkich jest programem rozpoczętym w roku 2007 w ramach szerszego zadania Monitoring Ptaków Polski. Celem programu jest uzyskanie jak najbardziej kompletnych danych o rozmieszczeniu i liczebności krajowej populacji lęgowej gatunku.

W niniejszym programie biorą udział ornitolodzy, którzy mają doświadczenie w liczeniach ptaków. Gwarantuje to uzyskanie wartościowych danych, zebranych w oparciu o powtarzalne i sprawdzone metody badań populacji ptaków.

W latach 2007-2014 kontrolami było objętych 9 stanowisk lęgowych znanych z lat poprzednich oraz potencjalnych miejsc gniazdowania, zlokalizowanych w strefie wybrzeża i na Bagnach Biebrzańskich.

Stanowiskiem może być miejsce gniazdowania jednej pary, jak i kilku par. Za stanowisko uznaje się płat jednorodnego siedliska, który wyraźnie wyodrębnia się z otoczenia, o cechach odpowiednich do gniazdowania gatunku: np. łąki przy ujściu Redy (rezerwat Beka).

Obserwator otrzymuje następujące materiały:

- niniejszą instrukcję,
- karty stanowisk,
- mapy kwadratów do skontrolowania w danym sezonie.

2. Zalecenia dla obserwatorów

Kontrole stanowisk będą wykonane w optymalnych miejscach występowania podgatunku biegusa zmiennego *schinzii*, a więc na wilgotnych łąkach nadmorskich z roślinnością słonolubną, których utrzymanie jest warunkowane wypasem bydła oraz regularnymi zalewami wód słonych na nadmorskie niskie łąki. W głębi lądu występuje w zatorfionej dolinie Biebrzy z niskimi turzycami.

Liczenia ptaków lęgowych prowadzone będą dwukrotnie w czasie sezonu lęgowego w miejscach wskazanych przez koordynatora. Kontrola stanowiska polega na dokładnym spenetrowaniu płatów potencjalnych siedlisk gatunku. W trakcie kontroli notowane jest kryterium gniazdowania poszczególnych osobników/par.

3. Terminy kontroli

Kontrole stanowisk lęgowych biegusa zmiennego należy przeprowadzić 2-krotnie w sezonie:

1. **10-30 kwiecień** - ukierunkowana na stwierdzenie par, tokujących ptaków.
2. **10-31 maj** – kontrola ukierunkowana na stwierdzenie lęgów.

Pomiędzy 1. i 2. kontrolą odstęp czasu powinien wynosić ok. 30 dni.

Należy podkreślić, że tylko dwukrotna kontrola stanowiska będzie uznawana za pełnowartościową.

4. Pogoda

Warunki pogodowe wpływają na dokładność uzyskanych wyników obserwacji. Efektywność kontroli jest najmniejsza podczas pogody wietrznej, opadów czy mgły – dlatego nie jest wskazane prowadzenie prac terenowych w takich warunkach.

5. Zalecenia szczegółowe

5.1. Kontrola pierwsza

Pierwszą kontrolę w kwietniu należy wykonać pod kątem liczenia ptaków tokujących. W tym okresie ma miejsce największe nasilenie takich zachowań. Biegusy zmienne zaczynają tokować kilka dni po przylocie na lęgowisko (pod koniec marca i na początku kwietnia), z największym nasileniem pomiędzy 10 a 20 kwietnia. Potem stopniowo intensywność toków spada. Tokujące ptaki (zarówno samce jak i samice) oblatując teren i często wydają trelujący głos tokowy. Ptaki wzlatają w górę (do wysokości 10-50 m nad powierzchnią ziemi) i często zawisają w powietrzu. Loty tokowe odbywają się często w stadkach. Biegusy mogą również tokować na ziemi: ptaki biegają, puszą się, czy wręcz czołgają. W tym okresie są najbardziej widoczne. Po okresie toków, ptaki zajmują terytorium i przystępują do lęgów.

5.2. Kontrola druga

Podczas drugiej kontroli – przypadającej w okresie gniazdowania – ptaki są zdecydowanie mniej widoczne i często przemykają na piechotę tuż koło obserwatora. Przy dokładnej penetracji terenu można zauważyć biegusy, które przechodzą niewielkie odległości (po kilka-kilkanaście m), zatrzymują się, i przyglądają się obserwatorami. Natomiast dorosłe przy młodych odwodzą od lęgu udając rannego. Potwierdzenie gniazdowania lub przypuszczenia co do takiego faktu wymaga bardzo skrupulatnego spenetrowania całego stanowiska. Dla każdej pary należy określić kryterium gniazdowania (zamieszczone poniżej i na karcie stanowiska).

W obu kontrolach na danym stanowisku należy spędzić przynajmniej 2-4 godziny (w zależności od powierzchni odpowiednich siedlisk). Obserwator powinien spenetrować teren bardzo szczegółowo. Odległość pomiędzy trasami przejść nie powinna być większa niż 100 m, najlepiej poruszać się zakosami, tak aby kontrolami objąć całą powierzchnię siedlisk lęgowych gatunku; wskazane jest również prowadzenie obserwacji z punktów. Szczególnie odpowiednie są dla niego miejsca z niską roślinnością nie przekraczającą 20 cm wysokości. Najczęściej gniazduje w pobliżu wody przy kanałach i okresowych zalewiskach.

Wszystkie stwierdzenia biegusa zmiennego nanosimy na mapy (oddzielnie dla kolejnych kontroli).

6. Standaryzacja zapisów i przekazywanie danych

Wyniki kontroli zapisujemy na karcie stanowiska. Na jednej karcie należy notować obserwacje z jednego stanowiska lęgowego (definicja stanowiska patrz powyżej).

Zapisując wynik kontroli posługujemy się następującymi kryteriami lęgowości:

- O** - jednorazowa obserwacja pojedynczego ptaka w siedlisku lęgowym
- R** - obserwacja rodziny (jeden ptak lub para) z lotnymi młodymi
- P** - para ptaków obserwowana w siedlisku lęgowym
- KT** - tokująca lub kopulująca para
- NP** - zaniepokojenie jednego ptaka lub pary wskazujące na obecność lęgu
- BU** - budowa gniazda
- GNS** - świeże gniazdo
- UDA** - odwodzenie od gniazda lub młodych (udawanie rannego)
- WYS** - gniazdo wysiadywane

JAJ - gniazdo z jajami, lub skorupy jaj w gnieździe

PIS - gniazdo z pisklętami

MŁO - młode poza gniazdem, nietotne lub słabo lotne

Ważne jest podanie informacji z tzw. kontroli zerowych, kiedy pomimo kontroli stanowiska nie wykryto gatunku. Podać należy również wszystkie nowo wykryte stanowiska na penetrowanym obszarze.

Siedlisko lęgowe charakteryzujemy wybierając odpowiednie opcje wpisane na karcie stanowiska. Jeśli na karcie nie ma odpowiedniej opcji (np. specyficzne siedlisko), należy podać jego charakterystykę. Informacje dodatkowe wpisujemy w uwagach.

Wypełnione karty stanowisk oraz mapy z lokalizacją kontrolowanych stanowisk prosimy przesać **do końca czerwca**. Nadesłanie danych w tym terminie umożliwi sprawne opracowanie wyników i wydanie raportu. Zgromadzenie kompletnych materiałów i ich opracowanie będzie ważnym elementem naszej zespołowej pracy.

7. Bezpieczeństwo i zdarzenia losowe

Każdy z uczestników prac terenowych powinien zadbać o bezpieczeństwo swoje i innych osób. W przypadku ewentualnych wypadków w trakcie prowadzonych prac organizatorzy nie ponoszą za nie odpowiedzialności. Wejście na teren prywatny należy uzgadniać z właścicielem.

Jeśli zdarzenia losowe umożliwią Tobie wykonanie liczeń (czy też jednego liczenia), bardzo prosimy o jak najszybszy kontakt z koordynatorem. W niektórych awaryjnych sytuacjach będzie możliwe wykonanie liczenia przez innego obserwatora.

Zachowanie ciągłości liczeń w kolejnych latach na tych samych powierzchniach i do tego wykonanych zgodnie z powtarzalną metodą, są kluczowe jeśli chodzi o wartość materiału oraz jego przydatność do opracowań.

Wszelkie wątpliwości dotyczące niniejszego programu w ramach Monitoringu Gatunków Rzadkich prosimy kierować na adres:

Arkadiusz Sikora, Stacja Ornitologiczna Muzeum i Instytutu Zoologii PAN,

Nadwiślańska 108, 80-680 Gdańsk,

tel. (0-58) 308-07-59,

fax (0-58) 308-09-82, e-mail: sikor@miiz.waw.pl